

29 en 30 augustus

Voorlichtingsbijeenkomst over uitwerking pensioenakkoord Nautilus International

Bas van Boesschoten, Amstelveen

Agenda

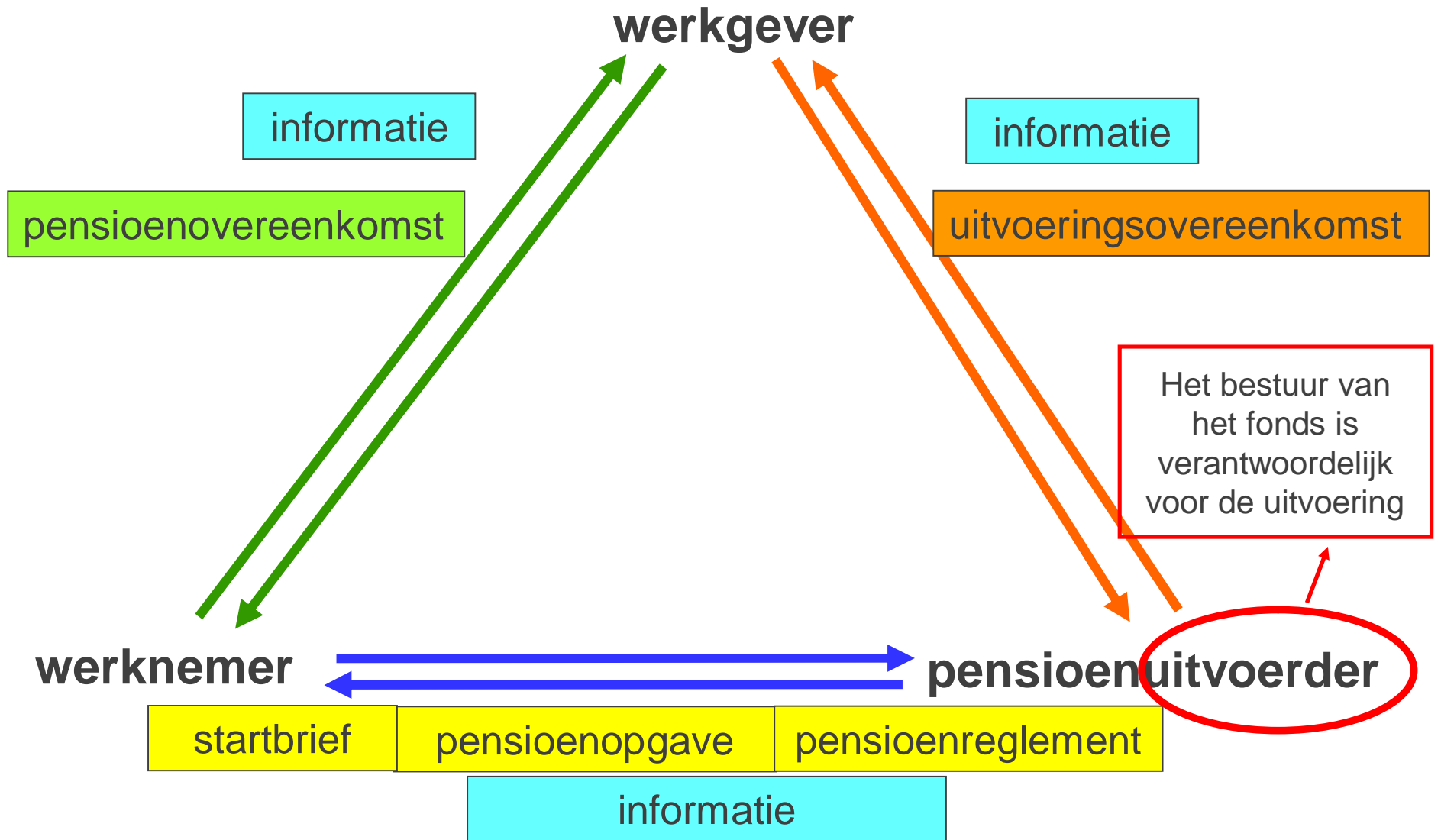
Uitwerking Pensioenakkoord

- Hoe zit het nu qua pensioenafspraken in de Koopvaardij en de Rijn- en Binnenvaart en wat zijn de huidige financiële eisen die aan pensioenfondsen worden gesteld?
- Uitgangspunten en status Pensioenakkoord
- AOW en fiscale gevolgen aanvullende pensioenregeling
- Nieuw pensioencontract versus huidig pensioencontract
- Kenmerken nieuw pensioencontract
- Beleidskeuzes, huidig versus nieuw pensioencontract

- De presentatie is gezien het onderwerp technisch van aard. Stelt u gerust uw vragen tijdens de presentatie om het goed kunnen blijven volgen van de presentatie mogelijk te maken!

Pensioenafspraken in Nederland

Driehoeksverhouding op basis van de Pensioenwet

Koopvaardij en Rijn- en Binnenvaart pensioen en levensloop 2006

- Toegepast principe: Vergroot de toekomstige opbouw van pensioen op leeftijd 65 zo veel als mogelijk en verhoog waar mogelijk achterliggende pensioenopbouw → invoering voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling en voorwaardelijke 15 jaren regeling
  - Rijn- en Binnenvaart: maximaal 23% van op 01-01-2007 opgebouwd pensioen
  - Koopvaardij: extra pensioenpercentage afhankelijk van geboortjaar
- Koopvaardij: Gebruik de levensloop faciliteit
- Koopvaardij: Gebruik een fiscaal niet zuivere prepensioenregeling, dat betekent:
  - Premie niet vrij van loonheffing
  - Uitkering wel vrij van loonheffing

Financieel toetsingskader (FTK)

Rijn- en Binnenvaart eind juli 2011 dekkingsgraad 99%.
Koopvaardij dekkingsgraad eind juli 114%

- Risicovrije rente als uitgangspunt voor waardering pensioenaanspraken
- Minimum Vereist Vermogen (MVV) circa 105% (100% dekkingsgraad betekent dat voor elke euro verplichting er ook een euro aan beleggingen is). Indien niet aan MVV wordt voldaan moet een korte termijn herstelplan (maximaal 3 jaar) bij DNB worden ingediend
- Vereist Vermogen (VV), afhankelijk van voornamelijk beleggingsrisico dat een pensioenfonds neemt, bij Koopvaardij eind 2010 107,5%, R&B eind 2010 114%. Indien niet aan VV wordt voldaan moet een lange termijn herstelplan (maximaal 15 jaar) bij DNB worden ingediend
- Wanneer indexeren → eigen beleid pensioenfondsen, maar in ieder geval niet zodanig dat een termijn van een herstelplan in gevaar komt
- Premiekorting → alleen als indexatieverwachting gefinancierd is

Conclusie: Het huidige FTK heeft een buitenspelregel (door verouderde rekenregel wel enigszins verzwakt) die ook wordt gehandhaafd

Uitgangspunten en status Pensioenakkoord

Wat waren de uitgangspunten van Pensioenakkoord in 2010?

Pensioenakkoord STAR d.d. 4 juni 2010

- AOW en aanvullend pensioen
- Nederlandse pensioenstelsel beste ter wereld, maar kwetsbaar voor (neerwaartse druk op dekkinggraden door)
  - a. stijgende levensverwachting
  - b. schokken financiële markten
- Collectiviteit en solidariteit moeten behouden blijven, met nieuwe balans tussen ambitie, zekerheid, solidariteit en kosten
- Geen automatische kostenstijgingen meer
- Nieuw FTK moet dit mogelijk maken

Waar staan we nu?

- 9/10 juni 2011: STAR *principe*akkoord uitwerkingsmemo (aanvullend pensioen)
- Minister Kamp omarmt STAR akkoord en bereidt regelgeving voor
  - twee onderzoeken
    - juridische mogelijkheden invaren oude rechten in nieuw contract
      - overdracht van onvoorwaardelijk naar voorwaardelijk
      - collectief mogelijk of individuele toestemming?
    - is Pensioenakkoord in lijn met Europese regelgeving?
      - buffervereisten (niet meer verplicht)
      - disconteringsvoet
- Vakbonden (binnen en buiten de FNV) zijn verdeeld
  - Diverse meningen en een alternatief plan van FNV Bondgenoten
  - FNV Federatieraad 12 september 2011
- Nog niets is definitief

Pensioenakkoord: minder strikte eisen → meer ruimte

meer keuzemogelijkheden → grotere verantwoordelijkheid

De uniforme buitenspelregel wordt afgeschaft. Daarvoor in de plaats komen interpretaties per fonds. Wordt het spel hierdoor aantrekkelijker of wordt de kans op tegendoelpunten te groot?

AOW en fiscale gevolgen aanvullende pensioenregeling

AOW (eerste pijler pensioen)

Brief Minister Kamp (SZW) d.d. 10 juni 2011

- AOW-leeftijd in 2020 naar 66 jaar, en naar verwachting in 2025 naar 67 jaar
- Mogelijkheid tot eerder stoppen (korting 6,5% per jaar) of langer doorwerken (bonus 6,5% per jaar)
- AOW-uitkering, naast gebruikelijke indexatie, tot 2028 extra verhoogd met 0,6% van huidig AOW (gehuwde).
  - budget neutraal gefinancierd door afbouw andere AOW-tegemoetkomingen
  - “Aanvullende toezegging” medio augustus door minister Kamp, “extra sparen voor lagere inkomens tussen 62 en 65 jaar”

Fiscaal kader (Witteveen) aanvullend pensioen

Brief Minister Kamp (SZW) d.d. 10 juni 2011

- Pensioenrichtleeftijd in 2013 naar 66 jaar, in 2015 naar 67 jaar
  - noodzakelijke aanpassingen in bestaande pensioenregeling
    - in twee stappen?
  - eventuele aanwezige fiscale ruimte benutten om verhoging pensioenrichtleeftijd te compenseren?
    - Koopvaardij pensioenregeling is al fiscaal maximaal
    - Rijn- en Binnenvaart kent een opbouw% ouderdomspensioen 1,842% en een franchise van 17.027 (2011)
- Maximum opbouwpercentages blijven ongewijzigd
  - 2,25% voor middelloon
  - 2,00% voor eindloon
- Kabinet deelt uitgangpunten en koers van STAR.
  - komende periode onderzoek naar passend en eenduidig Witteveenkader (de fiscale grenzen voor pensioenregelingen) met voldoende ruimte voor nieuwe pensioencontract

Langer doorwerken

Voorbeeld berekeningen (1)

- Stel een werknemer is begonnen op leeftijd 25 met pensioen opbouwen en is op 01-01-2012 57 jaar. Dit betekent dat hij per 01-01-2020 65 jaar is. Stel verder dat het salaris 35.000 is en de franchise 13.000.
  - Dit betekent een pensioenopbouw t/m 2011 van $22.000 * 32 \text{ jaar} * 2,25\% = 15.840$ ingaand op leeftijd 65 en
  - bij een gelijkblijvende pensioengrondslag een verdere pensioenopbouw van $22.000 * 3 \text{ jaar} * 2,25\% = 1.485$ ingaand op leeftijd 66 en
  - $22.000 * 5 \text{ jaar} * 2,25\% = 2.475$ ingaand op leeftijd 67.
  - Om het oorspronkelijke uitzicht van $22.000 * 40 \text{ jaar} * 2,25\% = 19.800$ te halen moet 3 maanden extra worden gewerkt (als “66 wordt doorgeschoven naar 67”: nog 1 maand extra)
  - De AOW wordt tot 2020 $8 * 0,6\% = 4,8\%$ extra verhoogd. Bij ingang op leeftijd 65 jaar en 3 maanden met $(9/12) * 6,5\% = 4,875\%$ gekort → afgezien van 3 maanden extra werken geen extra verlies door AOW vervroeging (exclusief individuele effecten van veranderingen in AOW tegemoetkomingen)

Betreft dan
pensioenopbouw
2012-2014

Langer doorwerken

Voorbeeld berekeningen (2)

(er van uitgaande dat de pensioenrekenleeftijd niet naar 68 gaat in 2020)

- Stel een werknemer is begonnen op leeftijd 25 met pensioen opbouwen en is op 01-01-2012 52 jaar. Dit betekent dat hij per 01-01-2025 65 jaar is. Stel verder dat het salaris 35.000 is en de franchise 13.000.
  - Dit betekent een pensioenopbouw t/m 2011 van $22.000 * 27 \text{ jaar} * 2,25\% = 13.365$ ingaand op leeftijd 65 en
  - bij een gelijkblijvende pensioengrondslag een verdere pensioenopbouw van $22.000 * 3 \text{ jaar} * 2,25\% = 1.485$ ingaand op leeftijd 66 en
  - $22.000 * 10 \text{ jaar} * 2,25\% = 4.950$ ingaand op leeftijd 67.
  - Om het oorspronkelijke uitzicht van $22.000 * 40 \text{ jaar} * 2,25\% = 19.800$ te halen moet 5 a 6 maanden extra worden gewerkt . (als “66 wordt doorgeschoven naar 67”: nog 1 maand extra)
  - De AOW wordt tot 2025 $13 * 0,6\% = 7,8\%$ extra verhoogd. Bij ingang op leeftijd 65 jaar en 6 maanden met $(1 + 6/12) * 6,5\% = 9,75\%$ gekort → naast 6 maanden extra werken circa 2% extra verlies door AOW vervroeging (exclusief individuele effecten van veranderingen in AOW tegemoetkomingen)

Langer doorwerken

Voorbeeld berekeningen (3)

- Als de pensioenrekenleeftijd in het vorige voorbeeld in 2020 naar 68 jaar zou gaan zou
  - 7 maanden (i.p.v. 5 a 6 maanden) moeten worden doorgewerkt
    - als “66 wordt doorgeschoven naar 68” resp. “67 wordt doorgeschoven naar 68” moet 9 a 10 maanden worden doorgewerkt
  - De AOW wordt tot 2025 $13 * 0,6\% = 7,8\%$ extra verhoogd. Bij ingang op leeftijd 65 jaar en 7 maanden met $(1 + 5/12) * 6,5\% = 9,2\%$ gekort → naast 7 maanden extra werken circa 1,6% extra verlies door AOW vervroeging (exclusief individuele effecten van veranderingen in AOW tegemoetkomingen)

Betreft dan pensioenopbouw 2012-2014 resp. 2015-2019

**Nieuw pensioencontract
versus huidig
pensioencontract:
fundamentele keuzes**

Nieuw pensioencontract: fundamentele keuzes

▪ Huidig contract

- *onvoorwaardelijke* pensioenaanspraken
  - korten van rechten en aanspraken is ultieme noodmaatregel
- *voorwaardelijke* indexatie

▪ Nieuw contract

- *voorwaardelijke* pensioenaanspraken
  - korten (door middel van aanpassing ingerekende indexatie) is regulier sturingsmiddel en wordt in ieder geval voor aanpassing levensverwachting automatisch toegepast

▪ Fundamentele keuzes

- nieuwe pensioenopbouw binnen huidig of nieuw contract?
  - huidig onvoorwaardelijk contract blijft bestaan
- opgebouwde rechten overdragen ('invaren') binnen nieuwe contract of achterlaten in huidig contract?
  - mede afhankelijk van wettelijke mogelijkheid of verplichting
    - collectief, individueel?
- mogelijk twee contracten binnen één pensioenfonds

Kenmerken nieuw pensioencontract

Kenmerken nieuw pensioencontract (1)

Het nieuwe *voorwaardelijk pensioencontract* is gebaseerd op een *salaris en diensttijd gerelateerde ambitie* met een *stabiele premie*.

Een *reële* en *nominale variant* is mogelijk.

- **Premiestabilisatie**
  - schokken op financiële markten en levensverwachting worden niet langer opgevangen door (hogere) premies of bijstortingen
  - in goede tijden vindt geen premiekorting plaats
- **Disconteringsvoet (rekenrente)**
  - niet noodzakelijk risicovrij (toegestaan, bijv. nominale variant)
  - maximum gelijk aan verwacht beleggingsrendement
  - in reële variant dient verwachte inflatie meegenomen te worden
- **Aanpassing levensverwachting**
  - saldo van stijgende levensverwachting en hogere pensioenrekenleeftijd
  - verwerken in pensioenaanspraken (kostenneutraal)
    - lager opbouwpercentage (nieuwe opbouw) en/of
    - korting indexatiepercentage (bestaande opbouw / nieuwe opbouw)
    - bestaande opbouw over periode van maximaal 10 jaar

Kenmerken nieuw pensioencontract (2)

DG = dekkingsgraad

▪ Opvangen financiële schokken

– (opgebouwde) pensioenrechten zijn voorwaardelijk → aan te passen indien financiële markten hiertoe noodzaken

▫ reële dekkingsgraad variant

- indien dekgr < 100%, uniforme korting z.d.d. DG = 100%
- dmv korting op indexatie, kan hierdoor negatief worden
- korting mag maximaal over 10 jaar worden verspreid (!)

▫ nominale dekkingsgraad variant

- als $DG >$ benodigd vermogen, is volledige indexatie mogelijk
  - omvang benodigd vermogen waarschijnlijk gebaseerd op FTK1 (gemiddeld 5%punt hoger dan in huidige FTK)
- als nominale DG < benodigd vermogen indexatiestafel z.d.d. binnen 10 jaar benodigd vermogen weer bereikt wordt → langetermijnherstelplan
- bij dekkingstekort (DG < 100%) staffel (evt. incl. korting) z.d.d. binnen 5 jaar nominale dekkingsgraad weer 100% → kortetermijnherstelplan

Kenmerken nieuw pensioencontract (3)

▪ Egalisatiereserve

- STAR beveelt egalisatiereserve aan (niet verplicht)
- boven 100% reële dekkingsgraad of boven benodigd vermogen (nominale variant) is egalisatiereserve mogelijk
  - bedoeld om schokken op financiële markten op te vangen
- surplus boven egalisatiereserve kan worden aangewend voor extra- of inhaalindexatie
- egalisatiereserve wordt gevuld door ‘goede rendementen (boven de verwachting?) en eventueel door een opslag in de premie

▪ Invaren huidige opgebouwde rechten

- STAR: huidig contract biedt weinig rooskleurig indexatieperspectief
- pleiten overdracht huidige pensioenrechten naar nieuw contract
  - prefereren ‘wettelijke voorziening’ (= collectieve dwang) (!)

Beleidskeuzes, huidig versus nieuw pensioencontract

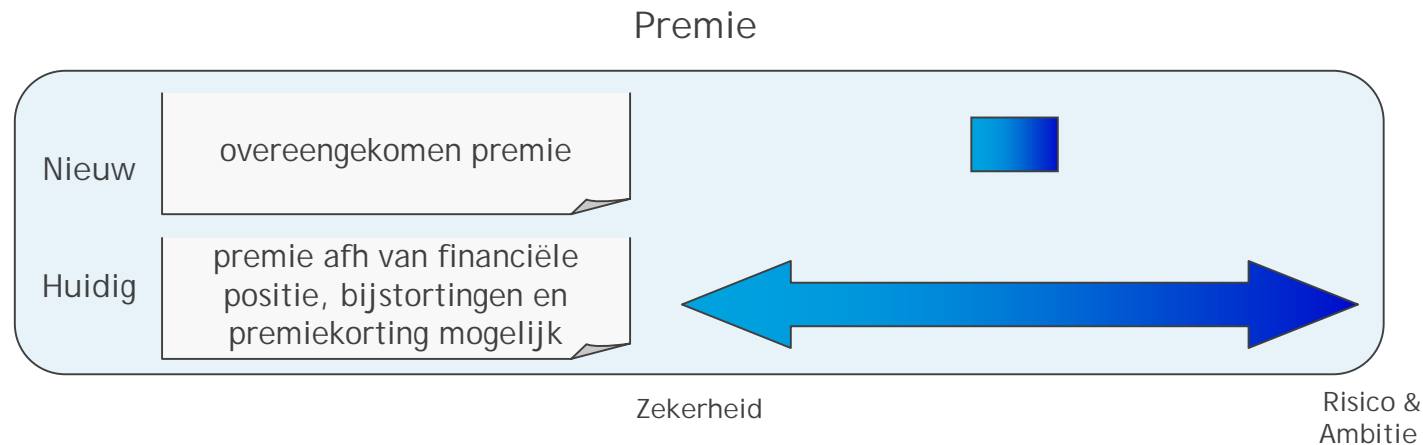
Beleidsruimte huidig versus nieuw contract

- Voor ieder beleidselement kijken we naar de mogelijke keuzes:
  - mate van keuzevrijheid, in deze presentatie grafisch weergegeven door een pijl (grote vrijheid) of een blok (kleine vrijheid)
  - mate van zekerheid versus risico (gepresenteerd met het pensioenfonds als uitgangspunt (vaak parallel lopend met het deelnemers perspectief)) & ambitie

- Idealiter wordt de invulling van de diverse beleidselementen bepaald door de risicohouding van de deelnemers, het pensioenfonds en de onderneming of bedrijfstak

Financiering - premie

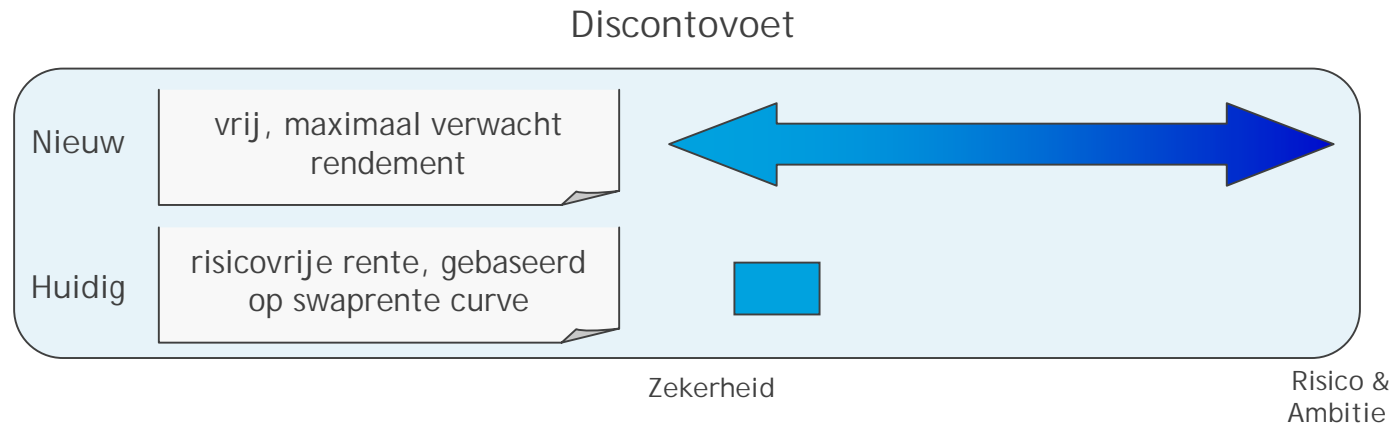

- In het nieuw contract vervalt **premie** als sturingsmiddel. Er wordt in principe altijd de overeengekomen premie betaald. In het huidig contract zijn premiekortingen, extra premies en bijstortingen mogelijk.
  - In de Koopvaardij geldt in principe al een vast premiebudget
  - Voor de Rijn- en Binnenvaart geldt een structurele premie en een extra premie die voor de helft voor buffervorming wordt gebruikt en voor de helft voor financiering van de 15 jaren regeling
- Kostendeckende premie blijft ook binnen het nieuwe contract uitgangspunt voor de te betalen premie
  - wel gelden andere uitgangspunten (zie volgende slide)

Kostendeekkende premie (kdp): een vergelijking

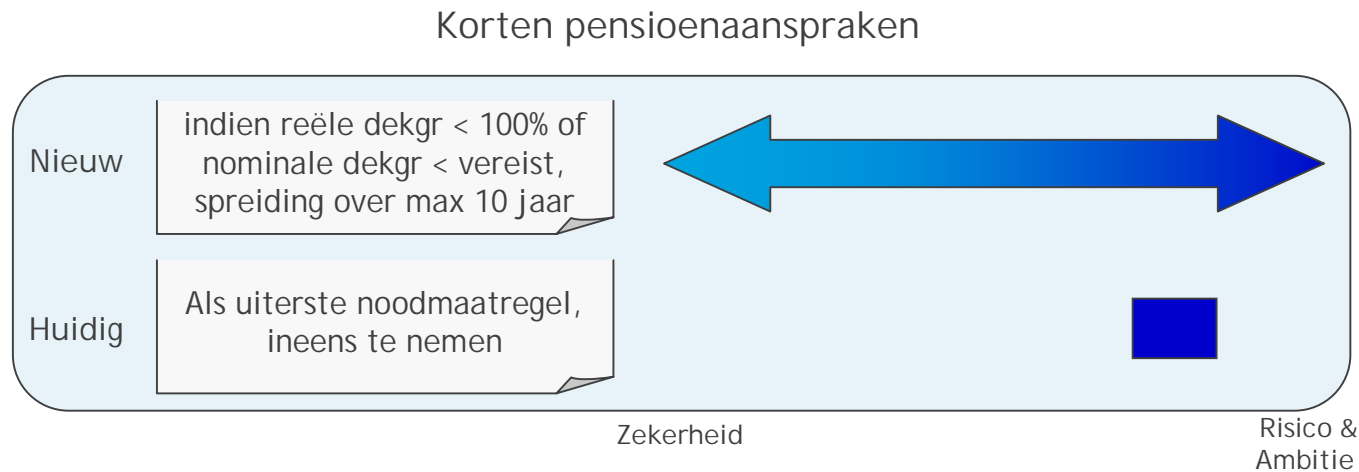
- Huidig contract:
  - risicovrije rente: fluctueert in de tijd, eind 2010 ca 3,4%
  - solvabiliteitsopslag
- Nieuw contract (reëel):
  - verwachte prijs- en looninflatie: ca 2,4% (2% prijs + 3% loon)
  - verwacht rendement
- Ook in het nieuwe reële contract moet het meerrendement de indexatie financieren
  - indien de verwachte inflatie toeneemt (ervan uitgaande dat andere veronderstellingen niet wijzigen), stijgt de kostendeekkende premie

Discontovoet

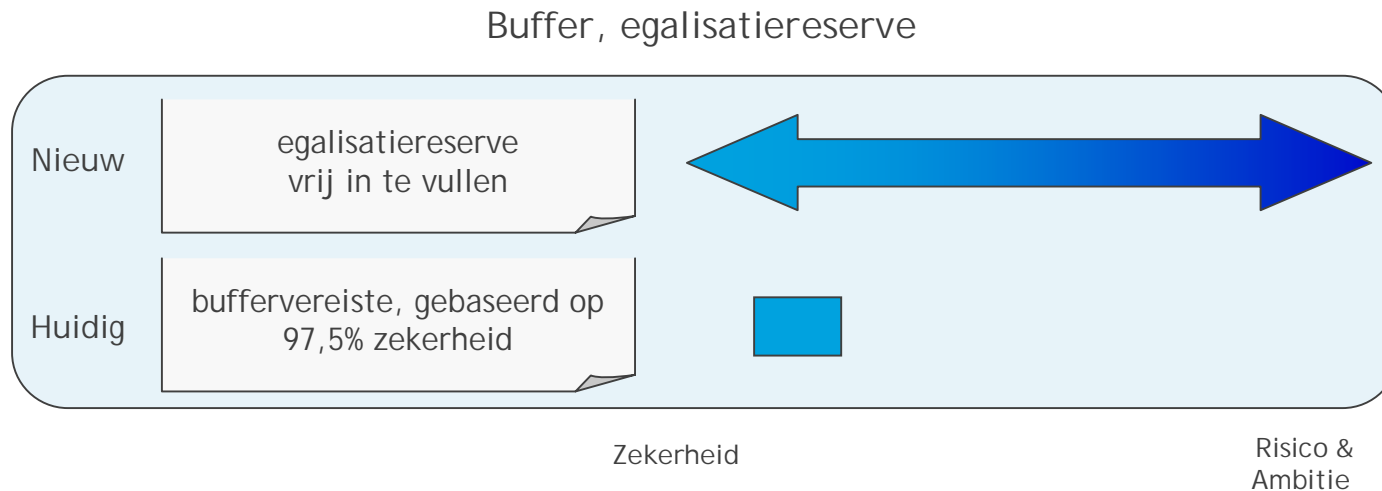
- Het nieuwe contract biedt keuzevrijheid voor de **discontovoet**, variërend van minimaal de risicovrije rente tot maximaal het verwacht beleggingsrendement.
  - hoe hoger de discontovoet, des te onzekerder het pensioen(resultaat)
  - beleggingsbeleid kan direct de dekkingsgraad beïnvloeden
    - perverse prikkel: risicovollere beleggingsportefeuille leidt tot hogere dekkingsgraad

Aanpassing pensioenaanspraken (korten)

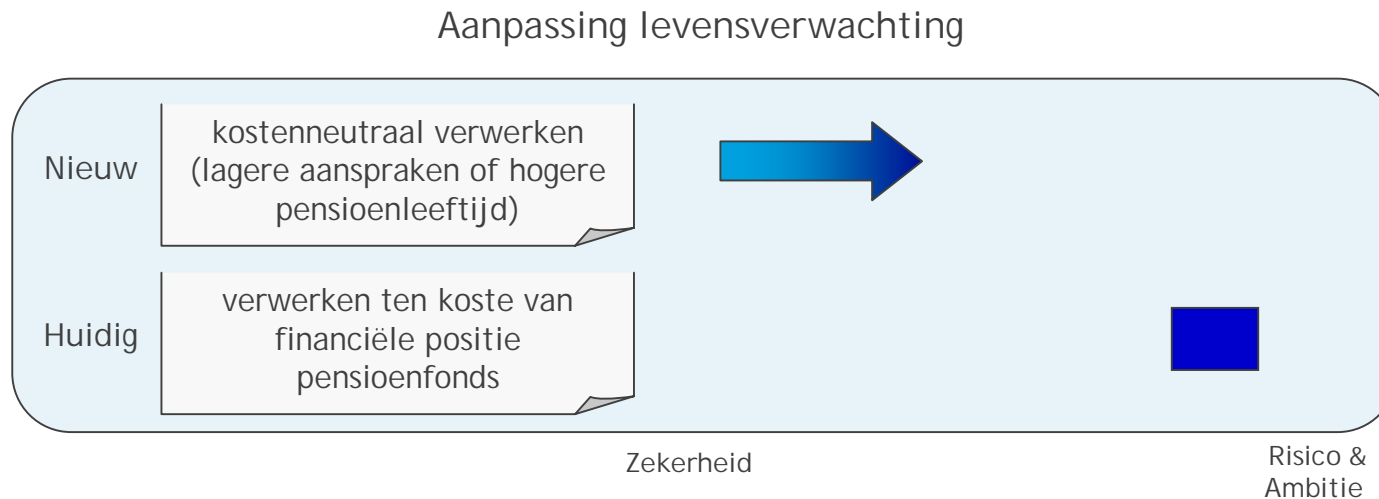
- Het **korten van de pensioenaanspraken** is een stuurmiddel dat frequent ingezet kan worden in het nieuwe contract (in het huidige contract is het de uiterste noodmaatregel)
  - kortingen mogen over een periode van maximaal 10 jaar worden gespreid
    - hierdoor zal korting vaak een beperking van de indexatie betekenen en niet direct een verlaging van de aanspraken

Buffer - egalisereserve

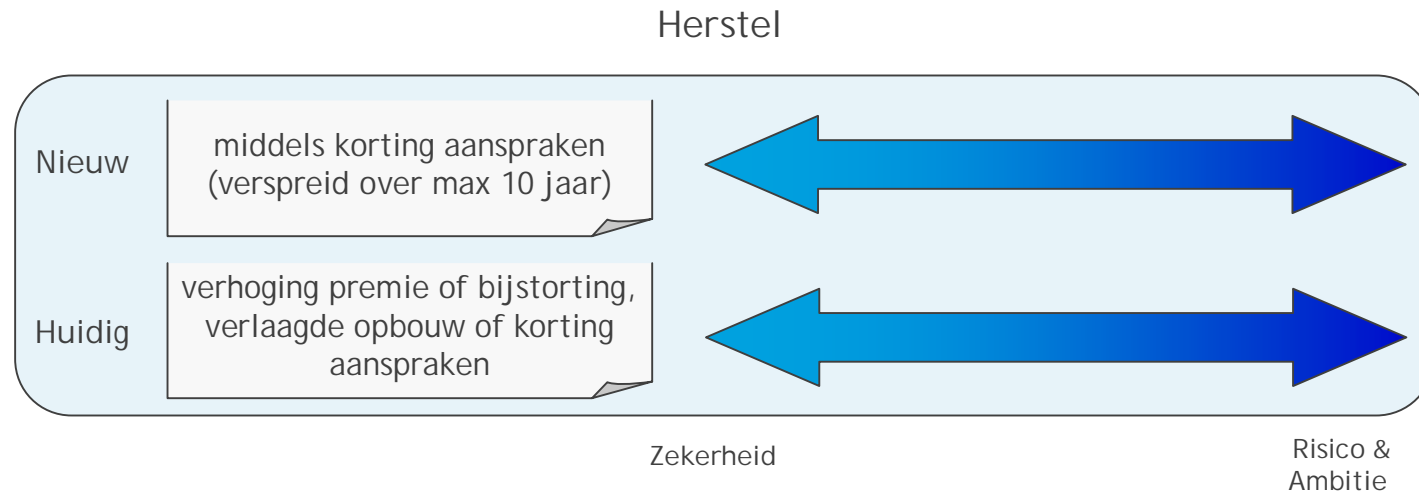
- Huidig contract: vereiste **buffer** die uitgaat van 97,5% zekerheid
- Nieuw contract: geen buffervereiste.
  - Om resultaten te stabiliseren, wordt **egalisereserve** aanbevolen boven 100% reële dekkingsgraad of boven het benodigd vermogen (ingeval van de nominale variant)
    - een hogere egalisereserve leidt tot stabielere resultaten

Aanpassing levensverwachting

- Huidig contract: hogere **levensverwachting** zorgt voor hogere pensioenverplichtingen. Dit komt ten laste van de financiële positie van het fonds, tenzij dit expliciet gefinancierd wordt
- Nieuw contract: hogere levensverwachting (saldo wordt kostenneutraal verwerkt)
  - ingegaan pensioenen: verlaging rechten
  - opgebouwd en uitgesteld pensioen: hogere pensioenrekenleeftijd of verlaging rechten
  - nieuwe opbouw: hogere pensioenrekenleeftijd of lagere opbouw
  - spreiding van de kosten bij verlaging rechten is mogelijk (over periode max. 10 jaar)

Herstel

- Huidig contract: **herstelmaatregelen** kunnen liggen in de financiering (herstelpremies, bijstortingen), de indexatie (korting of geen indexatie), in de opbouw (verlaagd opbouwpercentage) of, als noodmaatregel, het korten van pensioen
- Nieuw contract: korten van pensioen (en indexatie) is in feite de enige herstelmaatregel
  - spreiding van de korting leidt tot minder zekerheid

Beleggingsbeleid: mogelijke consequenties van Pensioenakkoord

- Welk **risicoprofiel** past bij ons fonds?
  - mate van zekerheid wordt niet meer opgelegd vanuit toezicht, maar nog sterker dan voorheen bepaald door risicohouding (capaciteit en bereidheid)
  - verantwoording en communicatie hierover (**governance**) wordt essentieel
- Hanteren we de **reële of nominale** variant?
  - bepaalt nut/noodzaak rente- en/of inflatie-afdekking
    - passen de huidige beleggingsproducten nog bij het nieuwe contract?

Sturingsmiddelen die zekerheid, risico & ambitie bepalen

Huidig contract:

- premie en bijstortingen
- beleggingsbeleid
- indexatie staffel

Nieuw contract:

- (prudentie van) rendementen en discontovoet
- beleggingsbeleid
- niveau egalisatiereserve
- indexatie staffel
- spreiding aanpassingen pensioenaanspraken
- reële of nominale variant om financiële schokken op te vangen

Het Financieel Toetsingskader: FTK1 en FTK2

Terug naar oorspronkelijke bedoeling buitenspelregel

FTK1: onvoorwaardelijke contracten

- *zwaardere buffereisen dan huidig* → gemiddeld 5%-punt hogere buffer
- *premedemping* alleen nog o.b.v. voortschrijdend gemiddelde rente, niet meer o.b.v. van verwacht rendement
- *discontering* blijft plaatsvinden op basis van een risicovrije rente
- *beperking* afhankelijkheid van *momentopnames dekkingsgraad*, bijvoorbeeld door introductie wachttijd voor herstelplannen
- *adequater risicobeheer*: gebruik van interne modellen voor fondsspecifieke risico's, *stress tests* en *crisisplan*
- verplichte communicatie van *reële dekkingsgraad*
- *premiëkorting* alleen mogelijk bij reële dekkingsgraad van minimaal 100%

Eigen buitenspelregel (kan ook veel op die van FTK1 lijken)

FTK2: voorwaardelijke contracten

- *geen expliciete zekerheidsmaat* of buffervereiste
  - Benodigd vermogen in nominale variant waarschijnlijk a la FTK1
- *kostendekkende premie*
- *haalbaarheidstoets* voor ambitie
- *verruiming discontovoet*
- *voorwaardelijk pensioen* (aanpassingsmechanisme voor levensverwachting en financiële schokken)
- *stabiliteit in meting dekkingsgraad* (bijv. door discontovoet)
- regels voor (realistische) *scenarioanalyses*
- nieuwe procedure voor *economische parameters*, met 5-jaarlijkse herziening

bron: Brief minister Kamp 10 juni 2011

MERCER